

AFGANISTAN

Miks tegelevad NATO riigid ja nende liikmed Afganistaniga ja milliste probleemide ees sinna läkitatud eksperdid seisavad.

LK 6-7

Afganistanis tõsiselt vigastada saanud mees ei kahetse sõttaminekut, tahab hoopis seda maad uuesti näha.

LK 5

Toomas Sildam meenutab Nõukogude vägede lahkumist 1989. aasta talvel.

LK 2-3

Afganistanis teeniva Eesti kaitsevälase varustus.

LK 4

MIL.EE

Miks me peame rääkima Afganistanist?

VICTORIA PUNGA
Eesti NATO Ühingu juhataja

Iga eestlane teab, et Eesti tublid mehed ja naised osalevad Afganistani operatsioonil. Meie sõjaväeline panus sellesse riiki on tänava suvel kahekordistunud ja see puudutab otseselt iga neljan-

dat Eesti peret. Teiselt poolt mõjutab see iga eestimaalase turvatunnet ja julgeolekut.

Miks aga on meil vaja sealses kõrbepalavuses riskida oma kaitsevälalaste eluga? Kas peame uskuma argipäevast selgitust: et meie lapsed saaksid sellesse riiki ilma relvadeta, turistina puhkama sõita? Või hoopis nii, nagu mõtleb vana mudžahiidi sõjapealik: ma loodan, et eestlased, kelle liitlased samuti kunagi iseseisvuse kaitsmisel hätta jätsid, saavad aru, kui oluline on afgaanidele, et neid seekord hätta ei jäeta.

Selge on see, et see pole riikidevaheline sõda – see on rahvusvaheline konflikt, mis nõuab

eelkõige Afganistani riigisisese stabiilsuse saavutamist. Vaja on ka sotsiaal-humanitaarse hädaabi tagamist – koole, haiglaid ja teid. Juba ainuüksi haridustaseme tõstmine aitaks sealsel rahval olla teadlikum mitmesugustest ohtudest, parandaks naiste positsiooni ühiskonnas ja avaks noortele afgaanidele tööturu ukse. Samas on midagi siiski väga valesti läinud. Välisabi voolab Afganistani igast ilmakaarest, aga täpselt sama kiiresti kui see kui saabub, on see juba ka lõputus kuivuses aurrustunud. See probleem on suur väljakutse meie arenguabi andjate jaoks.

Oma erilehga soovime tuua Afganistani teemat lähemale ja

rääkida mõned küsimused arusaadavamaks. Teiseks soovime rääkida teemadest, mis pole enne kajastust leidnud või on leidnud vähe tähelepanu. Kolmandaks soovime anda võimaluse tutvuda uue riigi kultuuri ja ajaloo, samuti Eesti osalusega selles konfliktis.

Tsiteeriksin siinkohal meie kaitseminister Jaak Aaviksood, kes on öelnud, et meie maailm on täna hoopis laiem kui varem, sõda ei käi ilmtingimata Peipsi taga. See, et me sõdime kaugemal, on omamoodi garantii, et sõda ei tule siia. Vähemalt nii riik kui teised sektorid toimeta- vad selleks, et konflikt ei tuleks siia.

Suurbritannia välisminister David Miliband selgitab, miks otsustasid britid saata oma väed sellesse kaugesse kriisipiirkonda.

LK 6

Hoolimata mõnest kõõrdipilgust välismaalasesest naisele pühakojas õnnestus ajakirjanik Õne Päril näha mošee sise- must.

LK 8

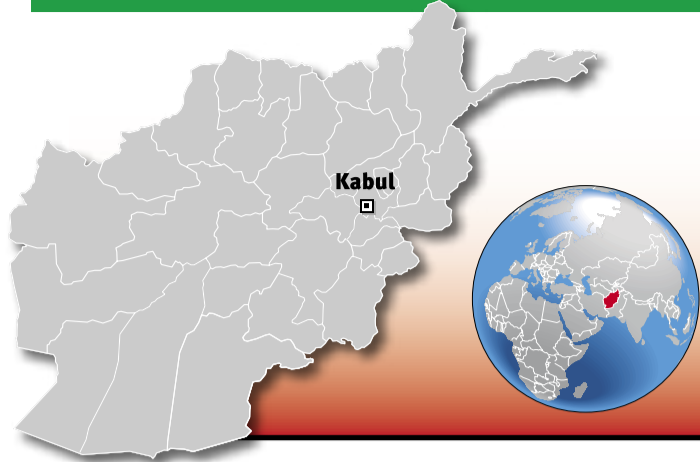
Eesti kontingendi arst peab ravima nii kuulihaavu kui metsikus palavuses tekkinud külmetust.

LK 4-5

Afganistani kujutamine nii tõsielulistes kui ka mängufilmides ning raamatuis.

LK 8

3000 AASTAT ENNE KRISTUST

Tänase Kandahari lähedal tekib Mundigaki linn, mis võis olla Induse oru tsivilisatsiooni koloonia. Samal ajal levib see tsivilisatsioon tänasesse Lõuna- ja Ida-Afganistani.

642–1200 PÄRAST KRISTUST

Araablased vallutavad Afganistani lääneosa ja toovad sinna islami. 13. sajandil vallutab Afganistani ja liidab selle Mongoli impeeriumiga Tšingis-Khaan.

1919–1929

Kuningas Amanullah püüab Afganistani reformida samamoodi nagu Atatürk Türgit: avab koole ja vabastab naised loorikandmiskohustusest. Tema sammud aga ärritavad teatud usu- ja hõimuliidreid ning Aminullah sunnitakse troonist loobuma.

APRILL-MAI 1978

Afganistani marksistlikule rahvapärtelle lojaalsed sõjaväelased tungivad presidendi-paleesse, tapavad president Mohammed Daoud Khani ja panevad tema kohale Nur Muhammad Taraki (pildil).

Viimased päevad jalgpalli miiniväljal

Aasta oli siis 1989. Täpsemalt jaanuari teine pool, näiteks 20. kuupäev. Nõukogude Liidu 40. armee staap, mis veel mõne aja eest laiutas Kabuli kesklinna ühes palees, asus juba lõpliku lahkumise ootel Kabuli lennuvälja suures barakis, jagades ruumi 103. dessantdiviisi juhtidega.

TOOMAS SILDAM

aaaaaaaaa

See alne õhkkond oli aga skisofreeniline. Lahtiste kraenööpidega ohvitserid põrnitsesid kabinetides rohkete noolte ja sõõridega märgistatud Afganistani kaarte, kõndisid koridoris närviliselt edasi-tagasi, suitsetasid lakkamatult kehva lõhnaga sigarette, jõid muudkui lahustuvat kohvi või kanget teed ning kirusid pintsakuid.

Pintsakuteks nimetasid nad Moskva poliitikuid, kes olid hakanud mõtlema, kas Nõukogude Liit ikka peab Afganistani kõik oma sõjaväelased 15. veebruariks välja viima, nagu oli rahvusvaheliselt kokku lepitud.

Veidi vaiksemal häälel ja sageli vihjamisi rääkisid ohvitserid, et «poliitbüroo pole veel otsustanud... poliitbüroo hakkab arutama...». Poliitbüroo oli Nõukogude Liidu tippladvik, Mihhail Gorbatšovi lähim ringkond, kelle heakskiiduta ei juhtunud nende riigis mitte midagi olulist.

Detsembris 1979 Afganistanis riigipöörde korraldanud ja seejärel lakkamatult enam kui 100 000 sõduriga sõdinud Nõukogude Liit kõhkles seda mõtet sõda lõpetama ning otsis võimalusi, kuidas jätta Kabuli režiimi toetamiseks osa oma vägedest Afganistani. Tänu Vladimir Bukovskile on kättesaadav 24. jaanuaril 1989 toimunud poliitbüroo arutelu märkega «Täiesti salajane. Erikaust»

[<http://psi.ece.jhu.edu/~kaplan/IRUSS/BUK/GBARC/pdfs/afgh/afgh-rus.html>]. See on masendav, aga huvitav lugemine: kuidas käputäis inimesi, võttes endale parlamendi ja valitsuse rolli, otsustas kümnete tuhandete elude üle. Et kas lubada oma sõduritele koju tulla või jätta nad mingi kavala trikiga sõtta edasi.

Üllatav, aga just Gorbatšovi uue välispoliitika üheks ikooniks peetud välisminister Eduard Sevardnadze muretses poliitbüroos, et Nõukogude Liidu täielikku lahkumist Afganistanist hinnatakse kui suurt poliitilist ja sõjalist lüüasaamist ning soovitas 10 000 – 15 000 sõdurit sinna ikkagi jätta, eelkõige valvama Salangi mäekuru ületavat Hairaton-Kabuli maanteed kui olulist varustuskanalit.

Sevardnadzega nõustus KGB esimees Vladimir Krjutškov, kuid vastu olid NLKP Keskkomitee sekretärid Viktor Tšebrikov ja Aleksandr Jakovlev («Me lubasime oma rahvale, et matuseateid rohkem ei tule!»)

ning valitsusjuht Nikolai Rõžkov («Ei pea viga pikendama, niigi helbime seda juba kümme aastat.»).

Sellised vaidlused Kremli müüride varjus, mille eesmärk oli hoida Moskva soosikut Najibullah'i iga hinna eest võimalikult ka pärast NSV Liidu vägede lahkumist, panidki Kabulis kindral Boriss Gromovi 40. armee staabi ohvitserid vihast ja nõrdimusest keema. Ainult pime ei oleks seda märganud ja kurt kuulnud.

«Sõjavägi pole reisirong – anti vile ja rong sõitis minema,» torises armee operatiivosakonna ülem polkovnik Dainis Turlais, hilisem Läti kaitseväge juhataja ja siis Läti siseminister. «Meil ei ole praegu tähtaegu. On küll viimane päev [15. veebruar], aga pole veel seda päeva, millal alustada.»

«Hirm oli,» ütles 20-aastane noormees ausalt. Kuid koju ta sellest ei kirjutanud.

Kümned tuhanded sõdurid ootasid rännakukäsku, et lahkuda sõjast, mis oli nagu jalgpalli mängimine miiniväljal – see väljend kuulub kas Uno Targamale või Jaanus Nilpile, mõlemad olid sõdurpoistena 1989. aasta alguses Afganistanis.

Targama juhtis seal kollaste triipudega väikest PAZ bussi, sellised sõitsid omal ajal näiteks Haapsalus linnaliinidel. Targama buss oli aga pöidlajameduste metallplaatidega kuulikindlaks «soomustatud» ja kaalus neli tonni omasugustest rohkem. Ometi lasid sissid mägedes sellel tagumise otsa küljest ära.

Mis tunne oli, kui ajakirjanike üht lemmikküsimust korrata? «Hirm oli,» ütles 20-aastane noormees ausalt. Kuid koju ta sellest ei kirjutanud.

Nagu ka mitte Käärakaks kutsutud transpordilennukist IL-76, mille allatulistamist ta pealt nägi. Stingeri raketist tabatud Kabuli lennuväljal õhku tõusnud Käärakas plahvatas paari kilomeetri kõrgusel, rusud kukkusid mägedesse ja ühtegi langevarju ei avanenud.

Muuseas, Targama ei kirjutanud koju ka, et kui ülemused kuulsid tema bussimakist laulu «Eestlane olen ja eestlaseks jään», laenasid nad talt kasseti ja pärast kiitsid: küll on eestlastel ilusad laulud. Ainult sõnade tõlkimist ei osanud nad küsida. Targama õnneks.

Nõukogude vägede viimane kolonn Salangi mäekuru ja Termezi vahel.

Lahkuvad väed möödumas sõja käigus mässuliste poolt hävitatud Nõukogude sõjatehnikast.

Lihtsad afgaanid on viimase 30 aasta jooksul pidanud palju võitlevate vägede teelt pagema.

Pärast kümme aastat sõda ja enam kui 13 000 tinutatud kirstu on selge, kuidas jaanuaris 1989 muretsesid kümned tuhandes pered Balti merest Kamtšatka, millal nende pojad, vennad või mehed lõpuks koju jõuavad.

Tegevusestaabiohvitserid Kabuli lumeporisest lennuvälja

serval suures barakis arutlesid sõja ja rahu teemadel. «Millist probleemi me pidime siin lahendama? Kehtestama ühe partei režiimi? Ja sundima kõiki inimesi seda parteid austama?» ironiseeris polkovnik Turlais ohvitseride sööklas rosinatatest keedetud kompotti rüü-

bates. «Ma ei usu, et sõjalisel teel saab sundida kedagi austama. Praegu on sõjaväelastel eriti raske. Ka psühholoogiliselt. Poliitikute vigade puhul püütakse kokkuvõttes öelda, et armee ei tulnud toime poliitiliste eesmärkide lahendamisega.» Olukord 40. armee staabis

oli sama absurdne nagu Kabuli üht ristsimulakka kaunistanud palakat «Kabul on rahu linn», taustaks kuulipildujavalangud ja rakettide plahvatused, või loosung ühe Afganistanis sõdinud Nõukogude Liidu soomukil «Meie oleme rahu sõdurid.» Seesama Nõukogude Liit

27. DETSEMBER 1979

Kolm päeva varem invasiooni alustanud Nõukogude väed okupeerivad olulisemad valitsus-, meedia- ja sõjaväeasutused Kabulis ning hukuvad peaminister Hafizullah Amini, kelle toetajad olid paar kuud tagasi tapnud Taraki.

15. VEEBRUAR 1989

Afganistanist lahkub viimane Nõukogude sõdur.

1989–1992

Kodusõda, mille tulemusel tuleb võimule mõõdukalt progressiivne Jamiati islami liikumise liider Burhanuddin Rabbani (pildil) ja kuulutab välja Afganistani Islamivabariigi.

1996–2001

Kodusõda, mille tulemusel kindlustab oma võimu Lõuna-Afganistanis Lahkar Gah' ja Kandahari piirkonnas tekkinud Talibani liikumine, kes muu hulgas kukutab võimult president Rabbani ning piinab, kastreerib ja hukkab Kabulis ÜRO kaitse all elanud Nõukogude okupatsioon aegse presidendi Mohammad Najibullah'.

11. SEPTEMBER 2001

Osama bin Ladeni juhitud Al-Qaeda, mille tugipunktiks on Afganistan, korraldab Ameerika Ühendriikides mitu terrorirünnakut.

20. SEPTEMBER 2001

USA president George W. Bush nõuab, et Afganistani valitsus annaks neile välja kõik selles riigis elavad Al-Qaeda liikmed ja sulgeks kõik seal tegutsevad terroristide laagrid. Kabuli võimud lükkavad Washingtoni ultimaatumiga tagasi.

7. OKTOBER 2001

USA alustab õhukampaaniat ja algab Afganistani sõda.

9. OKTOBER 2004

Afganistani esimesed presidendivalimised võidab Hamid Karzai (pildil).

FOTOD: TOOMAS SILDAM

kauge 1989. aasta alguses üks selle võõra sõja veteran.

Lõpuks otsustas Gorbatšov, et 15. veebruariks viiakse kõik sõdurid Afganistanist ära, kuid Najibullah' režiimile antakse oponentsiooniga võitlemiseks endiselt miljardite rublade eest majanduslikku ja sõjalist abi. Aga enam mitte sõjaväelasi.

40. armee staap virgus selle teate peale. Ohvitserid panid kraenööbid kinni, kindral Gromov ei väljunud päevade kaupa oma kabinetist, kus üks nõupidamine asendus teisega, seintele ilmusid tabelid ja graafikud, mis näitasid erinevate väeosade minemise aega ja teed.

Eestisse jõudis sealt 36 surmateadet, esimesed kaks juba detsembris 1979, NSVLi invasiooni algushetkedel.

4. veebruaril läks Kabulist üle Salangi mäekuru 103. desantdiviis – viimane Afganistani pealinnast maad mööda lahkunud Nõukogude Liidu väeosa. Hiljem poetas selle diviisi komandör, et arvestas 50 hukkunuga. Ta kartis sisside rünnakuid viimasele kolonnile, kellel oli liiga kiire jõudmaks 15. veebruariks piirile, et mõelda pikalt luurele ja enda julgeolekule.

Tegelikkus oli sootuks argisem ja seeläbi julmem. Sissid ei rünnanud viimast kolonni, kui paar raketti ja mõned kuulipildujavalangud välja arvata. Ent lumelaviin, mis pühkis mägitelt kuristikku KAMAZi veoauto, võttis kolm koduteel olnud sõdurit. Nende marliga rinnale kokkuseotud käed painavad mind tänini.

Kalle Pent ja Sergo Vislapuu olid tõenäoliselt viimased eestlased, kes 15. veebruaril 1989 sellest Afganistani sõjast lahkusid, sõites Termezi linna lähedal üle Amudarja jõe silla.

Üks Pendi ohvitseridest tahtis – kes seda enam teab, kas töösimeeli või naljatamisi – kord Afganistani turismireisile minna. Pent läheks temaga kaasa, sest: «Midagi jäi sinna maha. Minu teine mina.»

Paljud neist, kes Afganistanis on olnud, ei suuda unustada sealseid lõhnu ja sinna tagasi sattudes võivad ka seotud silmadega öelda «Salam aleikum!».

Aasta hiljem, paljudel üllatuseks, oli Najibullah' Kabulis endiselt võimul. Ja Nõukogude Liidu toonane suursaadik Afganistanis Boris Pastuhhov filosoferis veebruaris 1990 oma kabinetis kahele Eesti ajakirjanikule: «Idamaa on idamaa. See, kes siin kaotab, peab lahkuma. Kui ta seda ei taha, siis peab ta võitlema.»

Need sõnad kehtivad Afganistanis ka täna, 20 aastat hiljem.

Daniel Schaer (keskel) Helmandi provintsis Bosti haigla esindajatega.

VÄLISMINISTERIUM

Muutuv ja üllatusterohke lihasõbra paradisiis

Afganistan on paljudele meist tuttav riik, mille kohta kuuleme iga päev õhtustest uudistest, loeme ajalehtede esikülgedelt ja peame seda ohtlikuks sõjaajalooga kannatuste riigiks. Jälgime numbreid surmasaanute kohta ja õudustäratavaid lugusid...

DANIEL SCHAER

Eesti esindaja Afganistanis

Omesti on Afganistan suurepärase riigi rikkaliku ajaloo. Hindu Kushi mäestik, imetusväärset Bamyani järved, väärtuslik oas kõrbes – igal nurgal ootab sind üllatus. Pange see kõik paari röömsate, sõbralike ja mitmekülgsete inimestega ning saategi tulemuseks afgaanide maa.

Olles Eesti missiooni juht Afganistanis, elasin riigi pealinnas Kabulis. Kabul on pealinn nagu iga teine, seal elab 4,5 miljonit inimest ning käib pidev sagimine. Ärimehed müüvad tänavail kärudest oma kaupa, kollased ja valged taksoid otsivad kliente, inimesed kõnnivad tööle, ostavad toitu või püüavad lihtsalt elatist teenida.

Moslemite tööndalal, mis kestab laupäevast neljapäevani, on Kabul autosid täis. Liiklus on veel tihenenud kärude, jalgratate, rahavahetajate, tavainimeste ja kontrollpunktide võrra. Afgaani politsei on ELi politseimissiooni abil rakendanud «raudse ringi», mis on mõeldud linnaelanike kaitseks ter-

rorirünnakute eest. See näib ka toimivat, sest olukord linnas on olnud rahulik.

Kogu Afganistani investeeritud raha juures on Kabuli väljanägemine vaikselt muutumas. Ehitatakse palju uusi hooned ja renoveeritakse vanu, omavalitsus on hakanud mõtlema sanitaartechniliste lahenduste peale ja kõige olulisem on roheliste pargialade tähtsuse taastamine. Linn elab.

VÄLISMAALASTEL RASKE

Välismaalase jaoks on Afganistanis elamine keeruline. Kuigi Kabuli peetakse üheks selle maa kõige turvalisemaks paigaks, võib seal siiski ohtlik olla. Tänavail jalutamine ei ole soovitatav ja tuleb olla tähelepanelik.

Samal ajal on siiski võimalik end hästi tunda. Mina seadsin endale eesmärgiks igal nädalal proovida külastada mõnda uut kohta Kabulis. See andis mulle võimaluse näha uskumatuid järeletehtuid esemeid Rahva muuseumis, käia kuulijälgi täis Kuninganna väljaku ruumides, imetleda kaasaegse moslemite kunsti näitust imetlusväärset renoveeritud Baghe

Baburis ehk Baburi aias, kondida vanal linnamüüri, näha vaadet Kabulile linnulennult ning mängida golfi inimeste rajatud Qargha järve ääres.

Afganistan oma põneva köögiga, mis põhineb riisil (Kabuli pilau) ja lihal (kebab, lambaliha või veiseliha), on lihasõjate paradisiis. Sellele kõigele pakutakse juurde värsket tomatit või kurki ja naani-leiba.

Afganistani on alati tuntud ka maitsvate puuviljade poolest ning iga aasta aeg toob uusi üllatusi – kevad ploome ja aprikoose, suvi meloneid ja arbuuse ning sügis granaatõunu ja õunu. Ule 5000 aasta on afgaanid kasvatanud ka viinamarju ja tänapäeval müüakse neid talviselt kuivatatult rosinatena.

Hiljutised DNA-uringud on näidanud, et kuulsad sultani rosinad on pärit Afganistanist. Ühe oma parimatest einetest Afganistanis sõin ma Lashkar Gah's Helmandi provintsis. Kohalik arst oli meid kutsunud õhtusöögile ning selleks puhuks oli tema abikaasa marineerinud kana piparmündiga, mille kõrvale pakuti värsked kurke ja tomateid. Lihtne, kuid maitses fantastiliselt.

Afgaanid on uhke rahvas. Neil on suurepärase ärivaist, mida nad demonstreerivad basaaridel ja turgudel. Kõige hinnatum on aga nende külalislahkus. Ükskõik kuhu minna, kindel on see, et sulle pakutakse kohe vähemalt tass teed. Külaline on kõige tähtsam ning afgaan jagab oma toitu isegi siis, kui see tähendab, et te-

ma perele jääb seetõttu vähem. Mul oli võimalus suhelda kolleegidega erinevatest ministereidest ja organisatsioonidest, suurepärase arstiga Lashkar Gah's ja meie arenduse koostööpartneritega ning mulle jäi sellest väga positiivne mulje.

MIS ON EDU VÕTI?

Üheks põhiliseks tunnuseks Afganistanis töötades on koostöö NATO ja ELi riikidega. Väikeriigina väikesel missioonil on tähtis omada häid suhteid kolleegidega. Info jagamine, poliitika arutamine ja projektide kallal koos töötamine on peamiseks võtmesõnadeks, mis tagavad edu.

Tihti küsitakse, et milline võiks olla Afganistani jaoks lahendus ning teatud mõttes on see üpris lihtne. See sõltub afgaanidest endast. Neis peab olema selge soov oma riigi praegust olukorda parandada ning lahenduseeni jõudmine peab olema afgaanide poolt juhitud. Afganistan peab oma rahvuse taas üles ehitama, tuletades meelde ajalugu ja kultuuri hariduse abil. Keeruliseks osutub aga töötamine koordineeritud viisil, kohaliku tootlikkuse ülesehitus ning afgaanide vastustus- ja teadlikkuse suurendamine.

Rahvusvahelise kogukonnana peame kindlustama, et meie abi on rakendatud efektiivselt ja rohkem ressursse jääb Afganistani. Peame olema veendunud, et afgaanid on varustatud õigete vahenditega, et olla edukad.

Eestlastega koos teeninud ameeriklased oleksid valmis seda iga kell uuesti tegema

KPT TANEL RÜTMAN

Eesti kaitseväe teabeohvitser Afganistanis

Ma haaraksin kinni võimalusest teenida üksikõik missuguse Eesti üksusega tulevikus, kinnitas mullu sügisel ameeriklaste merejalaväe kompaniülem, esloomustades koostööd eestlastega Afganistanis Now Zadi piirkonnas.

Eestist Afganistani presidendivalimiste turvamiseks saadetud lisajalaväekompanii Estcoy-E hakkab tegutsema Ameerika Ühendriikide 2. merejalaväebrigaadi 8. rügemendi 2. pataljoni koosseisus Helmandi provintsi lõunaosas Garmshiri piirkonnas. Koostöö merejalaväelastega jätkub.

Eesti kaitseväe missiooniüksused on varem ameeriklastega koos sõdinud eelkõige Iraagis, kus teeninud Eesti jalaväerühm oli allutatud USA armee üksustele. Lõuna-Afganistanis on eestlased alates 2006. aastast ja seda Ühendkuningriigi üksuste koosseisus.

RIKUTUD REEGL

Valimisteks lisaks saadetud jalaväekompanii rikub senist reeglit ja on allutatud USA merejalaväelastele, põhjuseks Eesti valitsuse poliitiline tahe jätkata sõjalist koostööd ameeriklastega, mis Eesti Iraagi missiooni lõpetamisega katkes.

Nagu juba mainitud, konkreetselt Ameerika merejalaväelastega koostöökogemus Afganistanist siiski on. Eelmisel aastal Helmandi provintsi põhja-

Ameeriklastega koos teeniva Estcoy-E sõdurid.

MIL.EE

osas Now Zadis teeninud Eesti jalaväekompanii Estcoy-6 tegutses koos USA merejalaväe kompaniiga (24. merejalaväeüksuse 7. merejalaväerügemendi 2. pataljoni Fox kompanii).

Poole aasta jooksul sooritatud ühiste operatsioonide tulemusena tekitati Talibanile tõsiseid kaotusi ja hävitati kümneid tulepositsioone. Eesti ja USA

üksuste viljaka koostöö tulemusena häiriti oluliselt Talibanide võimekust piirkonnas aktiivselt tegutseda.

Eestlaste kõrval Now Zadis tegutsenud Fox kompanii ülem kapten Ross Schellhaas leidis major Ain Tiidruuse juhitud kompaniist rääkides vaid üliõrdeid: «Lubage mul kõigepealt öelda, et ma ei suuda sel-

le kompanii kohta öelda piisavalt häid sõnu.»

«Nad on suurepärased sõdalased. Nende hea distsipliin oli alati nähtav nii planeerimisprotsessi ajal kui tegutsemisel,» jätkas Schellhaas. «Mul on olnud õnn olla nende kõrval viiel kompaniisuurusel operatsioonil ja paljude teiste operatsioonide ajal, kus me toetasime teineteist. Näinud eestlaste võimekust professionaalsete võitlejatenäna, oli ka muljetavaldav näha nende kõrgetasemelist otsustusvõimet ja vaoshoitust, mida oli pidevalt näha ka lahingkontaktide ajal.»

SENI VAID VÄLJAÖPE

«Ma olen väga tänulik nende kuue kuu eest, mil mul tuli koos eestlastega õppida ja teenida,» lisas Schellhaas. «Kui Eesti kaitsejõududel peaks kunagi vaja olema USA ohvitseri, kasutaksin meelsasti jälle võimalust, et nendega koos teenida.»

Major Ain Tiidrusel, kes on ka Estcoy-E ülem, on toonasest koostööst merejalaväelastega samuti palju positiivseid mälestusi. Praegusest missioonist ei taha ta veel palju rääkida, eelistades järgida Eesti vanasõna «enne mune, siis kaaguta», sest reaalse tegevuse polnud Eesti kompaniil selle artikli kirjutamise ajal (möödunud nädalal – toim) veel alanud.

Juulis Afganistani jõudnud Estcoy-E on seni tegelenud väljaõppe ja varustuse hooldamisega. Väljaõpet on osaliselt aidanud läbi viia USA merejalaväelased, kelle asjatundlikkust hindavad eestlased kõrgelt.

Eesti kontingendi arstina töötanud Indrek Olveti (paremal) sai lisaks

Külmetus 50-

VAHUR KOORITS

Vigastada saanud poistele tullakse alati järele. Jala kaotanud või moonutatud näoga tüdrukud jäetavad omaksed tihti aga lihtsalt haiglasse või kui nad viiaksegi minema, siis visatakse nad kõrbes lihtsalt autost välja ja jäetakse omapead. Selline on Afganistan, selliste lugudega puutuvad kokku seal teenivad kaitseväe meditsiinitöötajad.

Sõjas saavad sõdurid ja ka tsiviilisikud viga ning haigused ki tabavad lahingutandril inimesi tihemini kui kodus, mistõttu on vaja korralikku meditsiini-teenust. Teadmine, et vigastada saamise korral sinu eest hoolitsetakse, on sõdurite moraali oluline.

Kõige esimene meditsiiniabi andja vigastatud sõdurile on tema kaaslane. Kõigile missioonile suunduvatele võitlejatele antakse esmaabi õpetust – kuidas vigastatud transportida ja haavu siduda ning muud lihtsamat.

Seejärel peaks kohale jõudma rühma parameedik, kes peatab verejooksu, annab valuvaigisteid, tilkinfusiooni ja vajadusel elustab. 2007. ja 2008. aasta suvel Afganistanis parameedikuna töötanud seersant Sander Pranki sõnul võttis tema ajast suurema osa tavaline jalaväelase tegevus. Meditsiini poolelt oli tema ülesandeks anda lahinguväljal ja laagris esmaabi.

ABIANDMINE TULE ALL

Kolmekuulise parameediku koolituse läbis Prank ajateenijana Vahipataljonis, selle käigus käis ta praktikalt omandamas ka kiirabi. Kiirabi oli tema sõnul suurema väljakutsete arvu tõttu intensiivsem, ent Afganistanis on oma spetsiifika, näiteks tuleb abi anda tule all.

Järgmiseks tasemeks on ja-

laväekompanii juures tegutsev evakuaatsioonimeeskond, kes sõidab ringi kiirabi auto sisseseadega Pasi soomukis, kus abi annavad öde ja parameedik.

2007. aasta maist juunini Afganistanis kompanii meedikuna töötanud nooremveebel Jaune Engel meenutab, et nmad käisid kõigil operatsioonidel kompaniiga kaasas.

Kuigi Afganistani suvi on väga palav, tekib Engeli sõnul seal paljudel külmetus, sest pidevalt minnakse õuest kliimaseadmega jahedasse telki ja see tekitab esialgse aklimatiseerimise ajal palju külmetusi. Umbes kuuga aga organism harjub ja külmetusi jääb vähemaks.

Tuleb ette ka silmapõletikke, allergiad, putukahammustusi, põlvhäädasid, valutavaid hambaid ja kõike muud võimalikku. «Ninaverejookse oli kuumaga seoses, paljudel jooksis nina iga päev verd. Kui kuu ajaga kliimaga ära harjus, siis läksid need ära,» räägib Engel.

Tema teenistusajal paiknes kompanii esimese kuu kõrbes asuvas suures Camp Bastioni sõjaväebaasis. «Camp Bastionis on juba korralik haigla, kus sai teha röntgenit ja muid uurinuid,» meenutab ta. «Seal käisime patsiendiga kaasas, et tõlkida. Iga päev käisin haigla vahepeal, mõnikord mitu korda päevas.»

Samuti esines näiteks kõikvõimalikke kõhuhäädasid. Afganistanis levivad igasugu soole-nakkused ning seepärast toidetakse seal teenivaid NATO sõdureid suurtes pakkides väljastpoolt Afganistani toodud toiduga, kuhu kohalikud batsillid ligi pääseda ei tohiks.

Ometi kõhuhaigused tekitavad. Engel oletab, et osa neist võib tulla lihtsalt kuumusest. Pranki sõnul pole patrullis ka alati võimalik käsi pesta ja sellest piisab. Osa kõhuhaigusi on olnud nii tõsised, et mehed on

Afganistanis teenivate Eesti kaitsevälaste varustus

sõduritele koos oma Briti kolleegidega meditsiiniabi anda ka kohalikele.

ERAKOGU

kraadises kuumuses

tulnud haiglasse tilguti alla pan-na.

Eesti kontingendil on Afganistanis ka oma arst, kes siinsete meeste käekäigu eest hoolitseb. Mullu novembri algusest tänava juuni lõpuni tegi seda tööd leitnant Indrek Olveti.

Riigikaitsega oli Olveti seotud juba ülikooliajast, mil ta oli Kaitseliidu medikuks. Praegu õpib ta erakorralise meditsiini residentuuris, ent kuna huvi missioonile minna püsis, võttis ta residentuurist akadeemilise puhkuse ja läks Afganistani.

KA KOHALIKE ARSTIMINE

Eesti Afganistani kontingendi selgrooks on Helmandi provintsis võitlev jalaväekompanii, ent lisaks neile on Eestil teatav hulk kaitsevälalasi Kabulis, mõned mehed suures Kanada baasis Kandaharis ning lisaks mingi hulk tagalatoetusega tegelevaid mehi nii Camp Bastionis kui Lashkar Gahs paiknevas Helmandi provintsi taastusmeeskonna keskuses.

Olveti töötas sisuliselt nagu kontingendi perearst, lisaks olid tal kõikvõimalikke administratiivülesandeid. Peale Eesti sõdurite tuli tal päris palju aidata ka kohalikke elanikke, kes NATO rahvusvaheliste julgeolekuabi-jõudude (ISAFi) ja Talibani kokkupõrgetes viga said.

«Alati polnud tegemist lahinguliste vigastustega,» selgitab Olveti. «Mõnikord oli kohalike meditsiiniline ülevaatus ja meditsiiniline nõustamine üks osa koalitsioonijõudude hea tahte näitamisest.»

Kohalike ravimisega puutus tihti kokku ka major Tiit Meren, kes töötab Camp Bastionis mulu juulist oktoobrini kirurgina. Ta ei olnud otseselt eestlaste arst, vaid löikas kõiki ISAFi haiglasse tooduid.

Mereni patsientidest olid umbes 70 protsenti kohalikud.

KOMMENTAAR

MAJOR INDEK PARTS

kaitseväge peaarst

Vastavalt NATOs kehtivatele põhimõtetele on meditsiinilise abi tagamine iga riigi vastutus. Kui kontingent on väike, lepatakse kaitsevälalastele abi kindlustamine kokku partnerriiikidega, kellel kohapeal suuremad jõud ja võimekus.

Eesti kaitsevägele Afganis-

tanis on esmatasandi arstiabi tagatud üksuste orgaanilise koostisosana. Rühmas annab esmaabi parameedik, kompanii juurde kuulub evakuaatsiooni võimekuse ja kaasaegse varustusega evakogrupp, kus meditsiiniabi annab öde. Eesti kontingendi juures töötab kontingendi arst, kes korraldab meditsiiniabi osutamist ja tagab kaitsevälalastele esmatasandi arstiabi.

Kõrgema etapi meditsiiniline abi tagatakse rahvusvaheliste kokkulepetega. Estcoy jaoks on lepe brittidega, [sel suvel Ameerika Ühendriikide väejuhatuse alla Afganistani presidendivalimisi turvama saadetud] Estcoy-E jaoks ameeriklastega.

Neid ravides avastaski tohter, et vigastatud naistele ja tüdrukutele ei pruugi omaksed üldse järele tulla, vaid jätvavad nad saatuse hooleks. See pole aga mingi reegel, sest leitud ka mehi, kes hoolitsesid oma tütarde eest väga ka siis, lisab Meren.

Naiste ravimine oli sealkandis üldse keeruline, sest igasugu tegevuseks tuli saada mõne asjassepuutuva mehe luba. Kui luba andvat meest polnud parasjagu võtta, siis juhtus sedagi, et helikopter saadeti otsima sugulast, kes oma kaamelikarja juurest ära tuua ja lasta tal nõusolekupaberitele alla kirjutada.

Meren on uhke, et hoolimata vajadusest saada naise ravimiseks meesterahva luba ei jäänud ükski naine ravimata.

Kohalikest tuli vahel ravida ka haavatud taliibe. Sellega oli seotud teistsugused probleemid, nimelt polnud hea, et taliibid näeksid baasi hoonete asetust,

inimesi ja muud taolist, mistõttu neil seoti silmad kinni – ja nii kogu haiglas viibimise ajaks. Lisaks tõmmati nende vooditele ümber sirmid, et nad mingil juhul ümbrust piiluda ei saaks.

Meren jõudis Afganistani keset suvist kõige hoogsamat lahingute aega ning järgnevad paar-kolm nädalat magas ta öösel vaid mõne tunni, ülejäänud aja tegeles patsientidega.

Ka hiljem ei saanud Meren Camp Bastionis töötempo juures vabast ajast eriti rääkida. Kui oli vaba hetk istumiseks, siis jäi ta istudes kohe tukkuma. Ja kui vaba aega oli rohkem, siis kulus ka see magamisele.

Meren ei varjagi, et kirurgia jaoks on sõjas viibimine hea kogemus. Eesti kirurgidest oli tema Camp Bastionis esimene. Sinna minemiseks võttis ta end vabaks oma töökohast taastava kirurgia kliinikus ja läbis Suurbritannias vastava koolituse.

Haavata saanud sõdurid igatsevad missioonile tagasi

Elukutse jõud on nii tugev, et ka pärast rasket haavatasamist igatsevad Eesti sõdurid sõjatulle tagasi ning tänu heale taastusravile võib nende unistus täide minna.

SANDRA MAASALU

«Kõike saab, aga sul peab endal kõvasti tahtmist olema,» kinnitab Rasmus Penno – Afganistanis võidelnud noormees, kes nüüd liigub küll omal jalal, ent proteeside abiga.

Penno sai haavata 2008. aasta märtsis, kui astus patrulli käigus IED (inglisekeelne lühend sõnadest *improvised explosive device*) ehk isevalmistatud lõhkekeha otsa. Pärast esmast abi viidi ta kiiresti Suurbritannia arstide hoole alla.

Seal jäi Penno haiglasse kaheks kuuks. Ta räägib, et alles seal, narkoosist ärkates, hakkas ta tõeliselt aru saama, mis toimub. «Alguses oli küll pettumus. Mõtlesin, et mis ma teema hakkam, aga siis jõudsin järeldusele, et midagi peab ju tegema,» räägib ta.

Penno aitas suuremast masendusest üle Eesti kaitseväge delegatsiooni külaskäik, kuhu kuulus ka kaitseväge juhataja kindralleitnant Ants Laaneots. Teda rahustati, et tuleviku pärast pole vaja karta, sest töökoht kaitseväes on haavatule garanteeritud.

12 RAVIALUST

«Siis ma enam eriti ei mõelnudki selle peale, vaid keskendusin taastusravile, et võimalikult kiiresti ja võimalikult hästi käima hakata,» meenutab Penno. Esmane taastusravikuur tehti tal Suurbritannias, kus koostöös füsioterapeudiga hakkas tegutsema proteesimeister.

Penno käib siiani aeg-ajalt Suurbritannias proteesikohendamisel, kuid suur osa taastusravist toimub nüüdseks Ida-Tallinna keskhaigla (ITK) taastusravikeskuses.

Penno pole ainus kaitseväge, kellel on rääkida sarnane lugu. Alates 2003. aastast on missioonidel saanud erineva raskusastme vigastusi kokku 70 kaitsevälalast: Iraagis 18, neist raskelt viis, ja Afganistanis 52, neist raskelt 12. Langenud on sama aja jooksul kuus kaitsevälalast – kaks Iraagis ja neli Afganistanis.

Kaitseväge arsti Ivi Pritsi sõnul ongi kõige ohtlikum missioonipiirkond Afganistani lõunaprovintsid, kus on praegu teenistuses mõlemad Eesti kompaniid – Estcoy 8 ja Estcoy-E. «Kuna praegu on suvi, lahingutegevuse kõrge, siis vastased kasutavad ohtralt isevalmistatud lõhkekehasid, mis vigastavad lisaks meie sõduritele ka palju kohalikke,» räägib Prits.

Praegu on Pritsi sõnul rohkem või vähem taastusravi saavad haavatud kaitsevälalasi 12, kellest osa on viga saanud juba aastaid tagasi.

ITK taastusravikeskuse juhataja Heidi Gil, kelle käe all missioonisõdureid ellu tagasi tuua aidatakse, selgitab, et taastusravi on pikk ja püsivust nõudev

Suurem osa Rasmus Penno taastusravist käib nüüdseks Ida-Tallinna Keskhaigla taastusravikeskuses.

PRIIT SIMSON

protsess. Julgelt võib rääkida kahest kuni viiest aastast, mille jooksul inimene peab taastusravimeeskonna toel regulaarselt isendaga tööd tegema.

Taastusravi on kahepoolne protsess. «Selle tahe, keda sa aitama hakkad, on ülioluline,» rõhutab ta.

Gil on ise Afganistanis käinud, et tutvuda sealse meditsiini korraldusega ja võttis sellest peale Eesti kaitsevälalaste aitamise oma südameasjaks. «See on see, mida meie saame neile tagasi anda,» ütleb ta.

ITK hakkas haavatud kaitsevälalaste taastusraviga tegelema 2008. aasta sügisel, kui sõlmiti vastav koostöölepe kaitseväge. Seni said haavatud abi peamiselt Seli tervisekeskuses ja Haapsalu rehabilitatsioonikeskuses. Vähem kui aasta kestnud koostööd ITKga hindab Prits tõhusaks.

Gil on sama meelt. «Selle peaaegu aasta jooksul, mis me oleme haavatutega tegelema, on paranemist silmaga näha ja see on hästi kihvt,» lausub ta naeratades. «See on tööroom, kui sa näed kas või seda, kuidas inimene tuleb ratastoolist karkude peale.»

«Praeguse süsteemi juures ongi hästi hea, et taastusravikeskus on suure haigla küljes,» toob Gil välja uue süsteemi eeliseid. «Käepärast on eriarstid, öed, füsioterapeudid, psühholoog, sotsiaaltöötaja, tegevusterapeut, massöörid.»

Gili hinnangul on oluline, et kaitsevälalased saavad taastusravi kodus lähedal ja emakeeles. «Me oleme olnud õigel teel, meil ei ole midagi häbeneeda ja kurta,» kinnitab ta NATO liitlaste USA ja Suurbritannia kogemusele toetudes.

Nõrk koht Eesti taastusravi juures on nii Gili kui Pritsi sõnul proteesid, mida Eestis esialgu veel nii kõrgetasemeliselt ei valmistata ja seepärast saavad haavatud oma proteesid Suurbritanniast.

«Haavatud on kurtunud eriotstarbeliste proteesidega, nagu jooksuproteesid või rullisutamiseks ettenähtud proteesid, liikumise õppimise võimaluste kasinuse üle,» märgib Prits. Selle põhjuseks on tema sõnul asjaolu, et Eesti taastusravispetsialistidel lihtsalt pole veel piisavalt kogemusi.

KOLM ERINEVAT PROTEESI

Haavatu võib kokku saada kolm eriotstarbelist proteesi, millest üks on kõndimiseks. Rasmus Penno ootab praeguseks juba jooksuproteesi. Ta lisab aga, et protees kedagi kõndima või jooksma ei pane. Selleks tuleb palju harjutada. «Sprinteriks just ei saa, aga mingit tempot ikka,» ütleb Penno.

Aktiivne noormees seadis kohe sihiks kiire tavaellu naasmise ja teeb praegu kaitseväge logistikakeskuses ametnikspetsialistina autoelektritööd. Kuni veel joosta ei saa, tegeleb ta kelguhokiga. Koos meeskonnaga on realseks sihiks seatud 2010. aasta Vancouveri paraolümpiamängud.

Kaugesse sõtta minekut Penno ei kahtes, vaid tahab hoopis Afganistani tagasi. «Kõik tahavad,» kinnitab ta ka teiste haavatud kaitsevälalaste kohta.

Prits on poiste sellisest soovist teadlik «Kas ja kuidas see ellu rakendub, eks seda näitab aeg. Praegu on olulisem siiski tervist taastada,» sõnab ta.

Kuidas pakkuda tuge võitluses mässulistega?

DAVID MILIBAND
Suurbritannia välisminister

Viiimastel nädalatel on Afganistanist rääkides keskendunud Suurbritannia sõjaväe taktikale ja jõuvarudele. Meie vägede pühendumus ja vaprus on märkimisväärsed, kuid rusuvalt mõjub hukkunute ja haavatute suur arv, tänu millele on 80 000 – 100 000 afgaanile tagatud kaitse Talibani rünnakute eest ja võimalus minna 20. augustil valima.

Meie otsustasime sellel missioonil osaleda ühel eesmärgil – et võtta Al-Qaedaalt baas, kust maailma rünnata. Inimesed toetavad otsust ning mõistavad, et 1990ndatel, mil riiki valitses Taliban, oli Afganistan Al-Qaeda jaoks mugav kasvulava. Nüüd tahab rahvas teada, kas ja kuidas on eesmärk saavutatav. Sihile jõuame järgmiselt.

VASTUPANU ISELOOM

Vastupanuliikumine, millega tuleb silmitsi seista, on mitmetahulisem kui lihtsalt Taliban. Afganistani ja Pakistani piiril tegutsevad erinevad rühmitused, mille omavaheline koostöö on taktikaline ja oportunistlik. Lõuna-Afganistani mässulised, keda juhivad endised Talibani valitsuse liikmed, on kõige suuremad ja organiseerunud. Riigi idaosas ja Pakistanis leidub hulk mässuliste grupe, kellest mõningate puhul on tegemist al-Qaeda liitlastega.

Afgaanid ühinevad mässulistega erinevatel põhjustel. Lihtsõdurid teenivad kümme USA dollarit (umbes 110 Eesti krooni – toim) päevas, narko-

Estcoy-8 patrullis.

TÖNU NOORITS

kaubitsejad loodavad kindlustada turvalist kaubateed ning leidub ka neid, kes Talibani võitu kardavad ja jäätavad endale seega taganemist.

Talibani võitlejad on näidanud end kiirelt kohanevate ja ohtlikena, kuid ka neil on nõrkusi. Vastupanuliikumine on lai, kuid pealiskaudne, mugavusel põhinev liit, mis on rahvas seas ülimalt ebapopulaarne – ainult kaheksa protsenti afgaan sooviks Talibani uuesti võimul näha. Mässuliste tagala piirdub puštukeelsete aladega ning tavavägedele ei suudaks nad kuigi kaua vastu panna.

Aastaks 2011 on Afganistani riigi armeel üle 134 000 sõduri, nendele lisaks 97 000 ohvitseri Afganistani politseis.

NATO vägede juht Afganistanis kindral Stanley McChrystal ei näe missiooni edu mõõdupuuna mitte tapetud taliibide, vaid päästetud afgaanide ar-

vu. Mässuliste võitmiseks on hädavajalik legitiimne kohalik poliitika nii ametlikul kui mitteametlikul tasemel.

Seaduspärase valimiste läbiviimise tähtsus on seega ilmsele – järgmise Afganistani valitsuse otsused on üliolulised.

Esmalt vajab Afganistan poliitilist strateegiat lõhkumaks mässuliste tuumikut. Afganistani rahvas vajab tugevaid kohalike omavalitsusi, mis teeks koostööd ajalooliste hõimustruktuuridega. Poliitilised lepped peavad kaasama konservatiivseid puhtsusi, lahutades nad karmikäelisest Talibanist, mille väsimatut jälitamist peab jätkama.

TALIIBIDE VEENMINE

Endiste taliibide ühiskonda integreerimiseks tuleb neile pakuda suuremaid eelisi mässuliste poolelt üle tulemisel ning keeldujate vastu rakendada karmimaid sanktsioone. Pretseden-

te juba leidub: kunagised vaenlased töötavad koos Afganistani valitsuses, endised Talibani liikmed istuvad parlamendis.

Kohalikul tasemel on vaja külavanemaid julgustada Talibani vastu sõna võtma. Sõjalise surve eesmärk on levitada afgaanide seas teadmist, et neile, kes toetavad valitsust, tagatakse kaitse mässuliste vastu.

Üks NATO tähtsamaid ülesandeid on seega aidata Afganistani valitsusel rahvale tõestada, et neid ei jäeta kaitsetuks Talibani kättemaksu ees.

Me ei sõdi selle pärast, et tüdrukutel ei lubata koolis käia, kuid neile hariduse võimaldamine viiks afgaanid lähemale paremale tulevikule. Helmandi provintsis ehitavad liitlasriigid kooli, varustavad elanikke puhta vee ja elektriga, parandavad teid ja toetavad põllumajandust. Suurbritannia rahvusvahelise arengu ministerium pakub Afganistanile järgmise nelja aasta jooksul rohkem kui 500 miljoni naela (rohkem kui üheksa miljardi krooni) eest arenguabi.

Naabrid peavad viimaks arvestama Afganistaniga kui turvalise ja suveräänse riigiga. Kaua on Afganistan olnud malleud, millel teised riigid on erinevaid geopoliitilisi pingeid välja elanud.

Tähtis on Afganistani ja Pakistani vahel arendada uut dialoogi. Juba tehakse ühispingutusi piiride kindlustamiseks mõlemalt poolt – Lõuna-Afganistani on toodud lisavägesid ning Pakistan viib läbi sõjalisi operatsioone Waziristanis. Seda suunda tuleb hoida ja kindlustada ka Afganistani suhtluses teiste naabritega.

Afganistanist räägitakse kui imperiumide surnuaiast, kuid välisriigid ei ürita luua uut kolooniat. Me oleme kohal, et aidata Afganistani valitsusel mure mässuliste vastupanu sõjalise jõu ja poliitilise koostöö abil. Käimasolev missioon on vajalik ja eesmärk täiesti saavutatav.

Eesti sõdur Afganistanis.

MIL.EE

Välisoperatsioonidel osaleb kogu Eesti

BRIGADIKINDRAL NEEME VALI

kaitseväge peastaabi ülem

«Sõda on riigile suur asi, elu ja surma pinnas, allesjäämise ja hävingu külg, mida ei tohi jätta tähelepanuta,» kirjutas enam kui 2000 aastat tagasi Hiina ja ka tänapäeva sõjateaduse ühe olulisema teksti autoreid Sun Zi.

Ajal, mil enamik riikidevahelisi konflikte lahendati sõja teel ning ka diplomaatiat mõisteti osana sõjast, tähendas riigi sõjaline võimsus väga palju, sõtta mineku otsus tähendas eksistentsi jätkumist või kadu.

Hiljem on Klaus Stern kirjutanud: «Kaitse ja rahu tagamine riigis nii väliste jõude vastu kui ka siseriigis kuuluvad sellest ajast peale, kui inimene on riigi üle järele mõelnud, nende põhjuste hulka, miks riik üldse loodi ja välja kuulutati.»

Ka tänases Eestis on otsuse langetamine sõjalise jõu kasutamise kohta nii oma territooriumi kaitseks kui ka väljaspool seda riigi jaoks äärmiselt oluline. Põhiseaduse kohaselt otsustab Eesti osalemise välisoperatsioonidel riigikogu.

Kuigi meie üksused ei tegutse Eestis, vaid tuhandete kilomeetri kaugusel, tähendab otsus osalemise kohta välisoperatsioonil sisuliselt otsust sõjalise jõu rakendamise kohta.

Riigikogu on andnud mandaadi Eesti üksustele seni nii osaluseks rahutagamisel kui ka konfliktjärgsel julgeolekutagamismissioonil. Esimesed, kes 1990ndate algul operatsioonidel osalesid, olid tõepoolest klassikalised rahuvalveüksused.

IRAAGI TULERISTSED

Kuigi Iraagile eelnes kaheksa aasta pikkune osalus Balkani missioonidel, toimus professionaalse Eesti sõduri taassünd läbi reaalsete tuleristsete Iraagis aastal 2003. Sellest ajast alates tuntakse meid kui sitkeid sõdijaid, kuid selle eest on tulnud maksta ka ränka hinda.

Kompaniisuuruse üksusega tegutsemise algust Afganistanis 2006. aastal võib pidada teiseks murdepunktiks. Klassikalistel rahuvalvemissioonidel oleme liikunud operatsioonidele, mis kohati võtavad täiemahulise sõjategevuse mõõtmed.

Kahtlemata on nii võimalik sõjalise jõu kasutamise kui oma kodanikele nende elu ja

tervist ohustavate ülesannete panemine nii tähtis otsus, et selle peab langetama kodanikelt vahetu mandaadi saanud riigikogu. Alles seejärel saavad oma otsuseid asuda vastu võtma kaitse- ja välisminister ning alles kõige viimases järjekorras kaitseväge.

Välisministerium, kes töötab välja Eesti riigi välispoliitika põhisuuna, koordineerib ka Eesti osalemist rahvusvaheliste organisatsioonide, sealhulgas NATO töös. Kaitseministerium, kes korraldab kaitsejõudude tegevust ja riigihankeid, eraldab vajalikud ressursid välisoperatsioonideks, kaitseminister annab oma käskkirjaga loa üksus välja saata.

OTSUSTAB RAHVAS

Teatud üksuse või võimega välisoperatsioonidel osalemise saab NATO operatsioonide puhul alguse NATO vajadusest, mis edastatakse liikmesriikidele. Näiteks otsustab NATO hakata toetama teatud riigi julgeolekujõudude väljaõpet ja vajab selleks sobivat üksust. See vajadus edastatakse liitlastele, kellega edastatakse liitlastele, kellel on seejärel võimalik teada anda valmisolekust sellist ülesannet täita.

Paralleelselt planeerimisega ministeriumides valmistab üksuse saatmist ette kaitseväge peastaap. Kaitseväge ülesandeks on varustada poliitilisi otsustajaid erapooletu sõjalise eksperttsiiga. Me määrame ohuolukorra, ülesande täitmiseks vajalikud taktikalised tegevused ja nendest tuleneva väljaõppevajaduse. Samuti korraldame üksuse varustamise ja tagame jätkusuutlikkuse.

Kui 1990ndate alguses paustasime välisoperatsioonidesse peamiselt inimestega ning esimesed üksused kasutasid laenatud relvi ja varustust, siis nüüd liigutab kaitseväge logistikakeskusi üksusi, transportdivahendeid ja varustust enam kui 4000 kilomeetri kaugusele Afganistani. Eestlaste varustus, relvad ja transportdivahendid on igati konkurentsivõimelised, seda on kinnitanud ka liitlased.

Välisoperatsioonidel osalemise ei ole pelgalt kaitseväge eralõbu. Eri ametkondade tegevuse, eelkõige aga riigikogu otsuse kaudu osaleb välisoperatsioonidel kogu Eesti riik.

Riigi ühe tunnuse, kaitseväge ja selle sõjalise jõu kasutamise üle otsustab rahvas, samuti otsustavad rahva esindajad, kas Eesti kodanikke on vaja saata täitma ülesandeid, mis ohustavad nende elu ja tervist. Kaitseväge ülesandeks on anda otsuse elluviijale parim võimalik ettevalmistus ja vahendid ning tuua nad koju tagasi.

Eesti sõdib seal enesekaitseks

SVEN MIKSER
Eesti NATO Ühingu nõukogu esimees

Afganistani puhul on raske määrata riigi täpset sünnihetke. Võrreldes läänenaabri Iraaniga, kelle ajalugu arvatatakse alates kaugest islamieelsest aastatuhandetest, on Afganistan küll noor, kuid siiski ulatub ka nende lugu tagasi vähemalt 18. sajandisse, mil Ahmad Shah Durrani pani alguse ligi sajandi puštu hõimualasid valitsenud dünastiale.

Ag võrreldes Ottomani impeeriumi lagunemisel sündinud araabia riikide või Teise islasõja järel loodud Pakistaniga on Afganistan väärika ajaloo. Ega müüdi oleks üks poliitilise islamismi esimesi ideolooge, Iraanisündinud Jamal ad-Din al-Af-

hani end tõelisele päritolule vaatamata afgaaniks kutsunud.

20. sajandi alul valitsenud khaanid Habibullah ja Amanullah olid esimesed, kes üritasid riiki ulatuslikult moderniseerida. Amanullah, kelle eeskujuks oli moodsa Türgi rajaja Atatürk, töi 1919. aastal kolmanda Inglise-Afgaani sõja lõpetanud vaheühingu riigile rahvusvahelise tunnustuse.

Siiski ei vasta tänane Afganistan lääne arusaamale oma territooriumi ja alamate üle suveräänsust teostavast riigist. Pärast Nõukogude okupatsiooni lõppu, kodusõda ja 1990ndatel riiki verises haardes hoidnud Talibani kukutamist on Afganistan endiselt vaene ja väheharitud, sotsiaalselt konservatiivne, klanniliselt killustunud ja nõrga keskvoimuga riik.

Inglise-Afgaani sõjad ja NSVLi edutu vallutusretk löid müüdi Afganistanist kui maast, mida keegi pole suutnud alistada. Seda kordavad need, kes leivad, et ka NATO operatsioonidele läbikukkunuks kuulutada. Ent NATO ei ole kunagi

soovinud Afganistani alistada. Vastupidi – meie huvides on stabiilne ja ise end valitseda suutev Afganistan.

Afganistani tulevikust rääkides ei tohiks unustada, et käimasoleva sõjalise operatsiooni algne eesmärk ei olnud Afganistani muutmine islamimaailma näidisdemokraatiaks. Meist äärmiselt erineva kultuuri ja ajaloo riigis ei oleks see praktiline ega eetilise.

Küll oli lääneriikidel kohustus sekkuda olukorras, kus Afganistani valitsenud Taliban pakkus varjupaika läänevastasteid rünnakuid korraldanud terrorivõrgustikele. Meie eesmärk peaks endiselt olema sealt lähtuva terroriohu minimeerimine, ei enam.

Vaatamata sellele, et Afganistan on NATO suurim välismissioon, on eksitav rääkida Afganistanist kui lakmusest, mille edukusest sõltub alliansi vajalikkus. NATO on eelkõige ikkagi euroatlantiline sõjalise kollektiivkaitse organisatsioon.

Sõltumata Afganistani ope-

ratsiooni edukusest ühel või teisel ajahetkel – ja edu Afganistanis on kindlasti meie kõigi huvides –, jääb alliansi peaülesandeks kõigi liitlaste julgeolekuhuvide ühine kaitsemine mis tahes sõjalise ohu vastu.

NATO on organisatsioon, mis olemasolevaist kõige paremini sobib Afganistani ümbrõle lahtiharutamiseks, ent see ei tee Afganistanist alliansi tuumikfunktsiooni.

Afganistan on ajaloos korduvalt rapanud maailma vägevaid – 19. sajandil Briti impeeriumi, 20. sajandil Nõukogude punaimpeeriumi, eue sajandi alul USA ja tema Euroopa liitlasi. Vapustused maailmapoliitikas kätkevad väikeriikidele halbadel aegadel võimalusi, headel aegadel aga esmajoonelise ohte.

Kui lisame siia veel näiteks tõsiasja, et Afganistani moonipõldudel pärineb lõviosa opiaatidest, mil otsene põhjuslik seos Eestitki viimasel kümnendil kolitava HIVi-epideemiaga, peaks saama selges, miks tuleb Eesti rahvuslikku julgeolekut ka Afganistanis kaitsta.

Missioonilt tulnud kasu

INDREK ELLING

Rahvusvahelise Kaitseuringute Keskuse teadur

Eesti osaleb Afganistani operatsioonis 2003. aastast. Täna võib küsida, mida Eesti sõdurid on suutnud selle õnnestumiseks ära teha ja kas kaitseväge on sealt ka midagi õppinud.

NATO rahvusvaheliste julgeolekuabi jõudude ehk ISAFi eesmärk on stabiliseerida Afganistani olukorda, et sealset valitsust koos rahvusvahelise üldsusega oleks võimalik rajada toimiv riik.

Ülehomme toimuvad Afganistani teised presidendivalimised. Kui sealset julgeolekuabi suudavad rahvusvahelise abiga tagada nendeks piisavalt turvalise keskkonna, on see oluliseks tähtsuseks riigi arengus. Siis saame öelda, et ka ISAFis teenivad kaitsevälased on tööga korralikult hakkama saanud.

TALIBANI JULMUS

On masendav, et endiselt hukuvad Afganistanis iga päev inimesed, nii afgaanid kui rahvusvaheliste jõudude sõdurid. Kui oleks ISAFi teha, ei sureks seal sõjalise vägivalda tagajärjel keegi. Kui rahvusvahelisi vägesid Afganistanis poleks ja Taliban naaseks võimule, seda väita ei saaks. Oma tegevusega nii võimul olles kui pärast kukutamist on Taliban üles näidanud erakordset julmust ja hoolimatust kaasmaalaste suhtes. Afganistan oleks nendeta kahtlemata parem paik elamiseks. Mida on aga Eesti kaitseväge Afganistanis õppinud? Osalemist ükskõik millisel sõjalisel operatsioonil saab analüüsida vähemalt kolmel – üksikisiku, organisatsiooni ja riigi – tasandil. Pole kahtlustki, et osalus välisoperatsioonidel on muutnud mõtlemist igal neist.

Teatud vaatenurgast lähtudes on nii Eesti välis- ja julgeolekupoliitika kui kaitseväge arenenud läbi osaluste erinevates operatsioonides.

Iga operatsioon on andnud õppetunde väljaõppe, relvastuse, varustuse ja tehnika, logistika, rahvusvahelise koostöö ja muu osas. Eesti alustas osalemist välisoperatsioonidel 1995. aastal Horvaatias. Seejärel tulid Bosnia, Liibanon ja Kosovo.

2004. AASTA MURRANG

Päris tõsiseks läks asi 2004. aastal, kui Eesti alustas osalemist operatsioonil Iraagi Vabadus. See andis oskused, millest oluvalt äärmiselt keeruline minna 2006. aasta kevadel Lõuna-Afganistani.

Iraak ja Afganistan on muutunud nii kaitseväge kui iga sõduri mõtlemist – nii neil, kes on operatsioonidel osalenud, kui kaudseid ka teistel. Igale sõdurile on vajalik tunda uhkust kuuluvuse üle – oma üksusse, kaitseväge tervikuna. Kui see tunne on õige, pole kaitseväge nõrgalt seotud struktuurüksustega ja indiviidide kogum, vaid jõud, millega tuleb arvestada ka võimalikul vastasel.

Afganistan on andnud Eestile teadmise, et ehkki kaitseväge on tervikuna väike, seisneb meie tugevus kuulumises sarnaselt mõtlejate riikide liitu. Eesti sõdurile on see andnud kinnituse teadmisele, et ollakse parimate sõdurite hulgas – nii väljaõppelt kui motiivatsioonilt.

Afganistani peamised probleemid

HARRI TIIDO

Eesti suursaadik Afganistanis

Üldise arvamuse kohaselt on Afganistani suurim probleem puudulik julgeolek suurel osal selle riigi territooriumist. See pärsib majandust, elanikkonna usku võimukandjatesse ja riigi arengut tervikuna. Lisaks relvastatud mässulistele vähendab turvatunnet ka organiseeritud kuritegevus, eriti inimröövid.

Olukord on parem Afganistani põhja- ja lääneosas, kus ka majandus on seetõttu elavam. Pealinnas Kabulis hakkas olukord kuulu järgi paranema selle aasta alguses ning selle linna elus on majanduslikku aktiivsust ka silmaga näha.

JULGEOLEKU ÜLEANDMINE

Afgaanide turvatunde suurendamisel on võtmetähtsusega nende enda armee ja politsei võimekuse kasv tasemeni, mis lubaks neil võtta julgeoleku tagamist järjest ulatuslikumal alal enda kanda.

Selle nimel panustavad välisriigid kasvavalt nii Afganistani armeed kui politsei väljaõppesse. Näiteks EL on käivitanud politsei väljaõppeprogrammi EUPOL, millele lisandub osa ELi maade toetusel *gendarmerie*-tüüpi politsei koolitus. NATO otsustas alustada relvajõudude väljaõppeprogrammi NTM-A (*NATO training mission Afghanistan* – toim), mis sarnaneb Iraagis töötava NTM-Iga (*NATO training mission Iraq* – toim). USA eestvedamisel toimib Afganistani armees väljaõpe kohalike üksuste koosseisus töötavate välismaiste instruktöörirühmade abil.

Toonane Eesti kontingendi juht kolonelleitnant Sten Reimann, välisminister Urmas Paet ja suursaadik Harri Tiido tänavu kevadel Lashkar Gah' sõjaväebaasis. EVELYN KALDOJA

Suur ja üldine probleem on Afganistani elanike napp usk riigivõimu, seda nii keskvõimu kui kohalikul tasandil. Mainitud plaanis on võtmetähtsusega tänavused presidendi- ja provintsi valimised ning tuleval aastal peetavad parlamendi- ja rajoonitasandi valimised.

Kui need valimised toimuvad kohalikele vastuvõetaval viisil, kui nad ei hakka tundma, et tulemustega on manipuleeritud, siis on lootust riigivõimu usaldusväärse kasvuks.

Eelnevaga on tihedalt seotud korruptsioon ja võimu puudulik haldussuutlikkus. Avalik arvamus on veendunud, et korrumpeerunud ametnikud varastavad ära põhiosa välismaisest abirahast ning riigivõim ei suuda iseseisvalt midagi korda saata.

Korruptsioon on Afganistanis tõesti ulatuslik. Sellega võitlemiseks oleks ilmselt kasulik

mõnede kõrgel kohal olevate korrumpeerunud tegelaste kohtu alla andmine, kas või näidisprotsessi korraldamisega. On suur vahe, kas altkäemaksu võtab postipolitseinik, kes ei suuda palga eest peret ära toita, või luksusvillasid omav poliitik. Alustada tasuks just n-ö suurtest kaladest, teavitades nende karistamisest kogu elanikkonda.

ABISÖLTUVUSE OHT

Haldussuutlikkuse osas oleks Afganistanile kasulik välisabi suunamine massilisse administratooride väljaõppesse. See tähendaks sadade noorte väljaõpet, tagamaks elementaarsetki võimekust riigiasju korraldamiseks. Palju sõltub tänavu ka sellest, millised inimesed ja milliste kokkulepete tulemusel valimiste järel erinevatele ametikohtadele paigutatakse.

Kõige eelnevaga seotud probleem on majandustegevuse ja riigi tulude madal tase, mis tingib teatud määral ka abisõltuvuse sündroomi.

Selle asemel et riigikassa tulubaasi suurendada, loodavad Kabuli võimud liiga palju välisdoonorite rahale, kohalik võim aga lisaks veel keskusest jagatavale välisrahale.

Sellest tulenevalt on Afganistani tegutsevad välisriigid võtnud selget suuna tsiviilabi andmise osa kasvatamisele. Üldine arusaam on, et sõjaliselt Afganistanis võitu ei saavuta, sest majanduslikult ennast ülal pidada suutva tsiviilühiskonnata ei ole selline võit jätkusuutlik.

Abisõltuvuse vähendamiseks püüavad toetajariigid üha rohkem anda erinevate projektide elluviimist afgaanide kontrolli alla. Olgu mõni asi võib-ol-

la kehvemini tehtud, kuid kui see on afgaanide töö tulemus, on selle väärtus tuleviku seisukohalt suurem.

Majanduse jaoks on eriti tähtis teedevõrgu ja energeetika arendamine. Teedeta pole võimalik toodetud kaupa turule toimetada ning elektrita või puuduliku energiavarustusega on raske arhailisest tootmisviisist tänapäeva jõuda.

Endiselt on suur probleem uimastiiri – oopiumimooni kasvatamine, töötlemine ja eksport. See on tihedalt seotud mässuliste rahastamisega ja kujutab seetõttu suurt julgeolekuohtu.

Püütakse ellu viia erinevaid programme uimastimooni asemel alternatiivsete põllukultuuride juurutamiseks, kuid tihti sunnivad Talibanid võitlejad ja organiseeritud kuritegevuse esindajad talunikke eelistama legaalsete taimede kasvatamisele uimasti tooraine tootmist.

Seega on võitlus uimastitoodangu vastu lahutamatu seotud julgeoleku tagamisega, eriti selle riigi lõunaosas.

Täielik probleemide loetelu läheks liiga pikaks, mistõttu markeerin siinkohal telegraafistilis veel vaid mõned akuutsed teemad: puštu hõimude jätkusuutlik taastamine tsiviil-ellu, mis vähendaks mässuliste toetusbaasi; Pakistani-Afganistani piirilade küsimuse terviklik lahendamine, mis võtaks Talibanid mässulistelt tugikohad mõlemal pool piiri; õigussüsteemi arendamine; hariduse ja tervishoiusüsteemi jätkusuutlikku muutmise; naiste õiguste tagamine.

Nimekirja ei ole lõplik, sest probleemid on üks asi, millest Afganistanis puudust ei ole.

Afgaani nägu, afgaani samm

KAREN DECKER

Afganistani läksin aastal 2006 vabatahtlikult, et aidata sõjast muserdatud riiki üles ehitada ning teha lõpp terroristidele turvalise pelgupaiga võimaldamisele. Isegi praegu mäletan täpselt, milliseena Afganistan minu jaoks tundus ja kõlas. Kunagi polnud mugav ega vaikne, aga töö oli tähtis ning päevad, mil ma teadsin, et olin kedagi aidanud – kas või naituke – olid parimad minu elus.

NATO peakomandöri poliitilise nõunikuna nõustasin sõjaväge töös kohalike omavalitsustega, aidates samas Afganistani ametnikel paremini mõista NATO missiooni. USA valitsuse esindajana tuli mul suursaadikonnale Kabulis aru anda meie tegevusest lõunas.

Et elasime kõik sõjaväebaasides, suhtlesime omavahel tihedalt. Minu toonaaber töötas USA Rahvusvahelise Arenguabi Agentuuris (USAID), seega saime dušijärjekorras seistes arengukonverentse pidada.

Üks paremini organiseeritud ühiseid jõupingutusi oli president Hamid Karzai kutsumine kõigepealt Kandahari ja hiljem Helmandi provintsi, seletamaks Lõuna-Afganistani rahvale, et Kabuli keskvalitsuse lahevad ka nende mured korda.

Selles mõttes ei erine Afganistan USAst ega Eestist kuigi palju. Ükskõik millises riigis tunnevad väljaspool pealinna elavad inimesed end aeg-ajalt

Karen Decker

- Karen Decker oli aastail 2006–2007 ametis NATO rahvusvaheliste julgeolekuabi jõudude (ISAF) peakontoris Kandaharis. Seejärel töötas ta provintsi ülesehitusmeeskonnas Ida-Afganistanis ning on nüüd asjur USA suursaadikonnas Tallinnas.

valitsusest eemaldununa. Eriti oli seda tunda Lõuna-Afganistanis, kus rahvas ei kippunud valitsust usaldama.

Esitaks kõneldakse Kabulis dari keelt, Kandaharis ja Lashkar Gah's aga puštu keelt. Sealne rahvas ei saanud sõna otseses mõttes aru, mida keskvalitsus rääkis! Tegime seepärast president Karzaile ettepaneku pidada Kandaharis šuura ehk avalik nõupidamine, kus kohalikud juhid otsused langetavad.

Šuura on sealmail vana esindusdemokraatia traditsioon. Arvan, et olen käinud sadadel šuuradel ning jälginud, kuidas külavanemad telgis vaipadel istudes probleeme lahendavad, lõputult suitsetades ja teed juues. Arutelud võivad muutuda tuliseks, mistõttu on relvad šuuradel keelatud, ning ei olnud haruldane vaatepilt, kus ühes telgis istus koos hulk afgaane ning teises lebas kuhi relvi.

See šuura oli hea näide, kuidas andsime rahvusvaheliste jõupingutustele afgaani näo. Me ei tegutsen Afganistanis

Enne Tallinna Ameerika Ühendriikide saatkonda tulemist töötas Karen Decker Lõuna- ja Ida-Afganistanis. ERAKOGU

mitte selleks, et kõik ise ära teha, vaid et anda kohalikele aega ja ruumi õppimaks asju ise tegema. Ainult selline lähenemine viib tulevikuni, mis võimaldab kõik meie sõdurid ja tsiviiliseid sealt koju tuua.

Kahjuks ei ole see ülesanne kiire ega kerge ning lõunas oli meil tavaks öelda «afgaani nägu, afgaani samm». Teisisõnu – tuli olla kannatlik, sest afgaanid samuvad edasi väga aeglaselt.

On veel üks kõnekäänd: «Sealt, kus lõpeb tee, algab Taliban.»

Pärast 30 aastat verevalamist ja pettumusi on Afganistani majandus räsitud ning kogukonnad moodustavad inim-

gruppidest kõrbesaari. Transpordi infrastruktuur on olematu – punktist A punkti B ei ole võimalik minna kõige otsemat ega kiiremat teed pidi.

Sellistes tingimustes oli Afganistan rahulik pelgupaik terroristidele, kes hiilisid öösiti külladesse, sulandusid kogukonnadesse ja löid oma tegevusele karistust kartmata tagala.

Kogukondade liitmine, uute turgude avanemine ja silmaringi laiendamine on üks viis, kuidas me praegu terrorismi takistada püüame. Tänu liitlaste kohalolule ja järjest tugevnevale Afganistani armeele laiendame teedevõrgustikku ja tõrjume Talibanid seega kaugele. Tulevikus ei jää Afganis-

tanis terrorismile enam ruumi.

Eesti valitsus on investeerinud Afganistani meditsiini ning see on suur panus, sest Afganistanis peaaegu ei eksisteeri tavalist tervishoiusüsteemi.

Ajal, mil töötasin Ida-Afganistanis provintsi ülesehitusmeeskonnas, korraldasime mitteametliku küsitluse hindamaks külakogukondade tervist. Selgus, et sada protsenti lastest olid alatoidetud. Kolmveerand täisealistest meestest oli stressis ja sama palju naisi depressioonis. Probleemi ulatus hämmastavalt meid ja isegi kõige väiksemast abist oli palju kasu.

Provintsi ülesehitusmeeskonnal oli väga tugev sõjaväemedikute koosnev arstiabi-programm. Meditsiinilise tsiviilabi ja veteranide tsiviilabi programmid on suurepärane näide sõjaliste vahendite kasutamiseks aitamiseks. Sellised kliinikud asusid maapiirkondades ning meie arstid ravisid kõiki patsiente – poisse ja tüdrukuid, mehi ja naisi, lehma ja lambaid. Arsti vastuvõtule tuli alati suur hulk afgaane, et oma lapsi (ja kariloomi) vaktsineerida.

Inimesed on inimesed igal pool. Kõik me tahame aga samu asju – korralikke kooli, haiglaid ja teid. Tahame teenida piisavalt, et oma peret elatada. Tahame ise valikuid teha. Sedasama soovivad afgaanid. Nad on eesmärgist alles kaugele, kuid kõik, kes me NATOga seotud olemise, aitame neil edasi jõuda.

Vaata

«Afghan Star»
(2009, Havana Marking)

Dokumentaalfilm telesarja «Afganistan otsib superstaari» tegemisest. Erinevalt Eesti ekvivalendist ei riskinud selle osalejad mitte ainult enda narriks tegemisega, vaid ka eluga.

«Kes liigutavad ettured?»
(«Lions for Lambs», 2007, Robert Redford)

Draama, kus paralleelselt rullub lahti kolm lugu. Üht räägib vabariiklasest senaator Jasper Irving (Tom Cruise) ajakirjanikule (Meryl Streep). Teine juhtub kahe ideaalidest kantuna Afganistani sõtta sattunud ameerika tudenginoorukiga (Michael Peña, Andrew Garfield), kes kukuvad helikopterist välja lumisele mägiastikule ning ei tea, kas nendeni jõuavad enne päästjad või Talibani võitlejad. Kolmandat jutustab oma uutele üliõpilastele nende sõtta läinud poiste õppejõud (Robert Redford).

«Charlie Wilsoni Sõda»
(«Charlie Wilson's War», 2007, Mike Nichols)

Kahemõtteliste ja poliitilise korrektsuse piiril kõikuva naljadega võrtsitatud tõsiseluse ja komöödia selles, kuidas Texas kongressmen Charlie Wilson (Tom Hanksi kehastuses) koos seltskonnadaam Joanne Herringi (Julia Roberts) ja Luure Keskkagentuuri agendi Gust Avrakotosega (Philip Seymour Hoffman) aitas rahastada afgaani-de võitlust Nõukogude vägedega.

«Rambo III»
(1988, Peter Macdonald)

«Kuulid ja pommid lendavad igas suunas ajal, kui purustamatu Rambo rajab endale kiirelt teed läbi suure hulga Nõukogude sõdurite» iseloomustab seda maailmaüksust kinokulturi Silver Stallonega linasteos filmiportaali imdb.com.

Mulla vastab küsimustele läbi pühateksti

ÖNNE PÄRL

Võtan jalast saapad, asetades need hiiglasliku jalanõudehunniku tippu ja küsin kõhklemisi: «Edžozas as?» (e.k kas ma tohin tulla? – toim). Valvur annab loa ja sisenen Shah-do-Shamshira mošeesse, mille laskis ehitada 20. sajandi algul kuningas Amanullah.

Mošee sai oma nime – Kahe Mõõgaga Kuningas – tänu legendile mõlemas käes mõõka hoidnud islami sõjamehest. Pühakoja nurgas avastan kaks burkas naist, kes kutsuvalt enda kõrvale patsutavad. Poen siis nende kõrvale, püüdes meeste vastu mitte puutuda.

Olen alati unistanud seda Kabulile mitteomaselt väike elegantset hoonet seestpoolt näha. Naistel puudub Afganistanis üldiselt õigus mošeesse siseneda.

Kolmapäeviti on aga pärast varahommikust palvust sufide – islami müstikute – teenistus ja sõber Karimi väitlen võin ma seda külastada. Islami renessansi aegadel olid sufi mõtlejad armastatud ja austatud: siinse kuulsaima sufi poeedi Rumi luulekogusid võib leida igast lennujaamastki. Teise kuulsu sufi, Ansari, hauale lasi Herati sultan püstitada imelise pühamu, kus valitseb erilisel helge õhkkond nüüdki. Üldiselt on aga liberaalsed sufid tänases Afganistanis marginaalne nähtus.

ISLAMIGA SEGATUD ELU

Jõuan Karimi ja autojuht Saburiga kohale pool kuus, mil põhipalvus veel kestab. Mošeesse kõik sisse ei mahu. Mulla kõnet kuulatakse ka valjuhääldist õues, tuviparved ümber keerlemas. Tuvide pidamine on levinud komme ja vanalinna linnuturg üks eksootilisemaid paiku.

Siinsetele tuvidele ostavad toitu palvetajad või mõõdasõitjad – autost ulatatakse tuvitoitu müüjale raha, kes kausitüve kuivtoitu tuvide sekka lajatab. Kui mulla kõne otsa saab, tõstavad kõik – ka kaubitsejad – käed palvuseks.

Sufide teenistust on raske kirjeldada: laulev osa vaheldub tekstide retsiteerimisega rütmis, mis tekitab oma kordustega otsekui katarsise. Kogu ruumi täitev inimmass voogab ühes rütmis ja mõnede palvetajate käed tõusevad ekstaasis.

Tahaksin näha, kuidas teenistus keerleva tantsuga lõpeb, kuid kahjuks saab aeg otsa – Karim ja Sabur peavad tööle minema. Hiljem selgub, et minu kui

Isa tütreaga pühasid tuvisid toitmas.

ÖNNE PÄRL

Afgaani naised.

välismaise naise mošeesse sisenemine toob kaasa vähemalt ühe afgaani rahulolematus. Õnneks mees rahuneb, kui Sabur talle minu siirast huvi selgitab: et olen aupaklik ja koraani lugenud.

Afganistanis tsiviilelu elades on islamiga kokkupuuted vältimatud.

Kogu elu on allutatud rangele usureeglitele: lapsed hakkavad koraani õppima juba 1. klassis, usust mõjutatud on nii ini-

meste riietumisstiil kui ka käitumine.

Afgaanidega koos töötades tabab meid vahel usupühade liikuvuse tõttu ootamatult mõni vaba päev. Paastukuu ramadani ajaks püüame riigist lahkuda, sest töö ei edene: paastuvad inimesed on päeval väsinud ja loiid.

Ometi on kohati isegi Afganistanis kohalikud traditsioonid islamireeglitest tähtsamad. Olen alati olnud vaimustatud Mazar-e Šarifis asuvas Hazrat Ali pühamust, kuhu saavad vabalt siseneda kõik soovijad. See on afgaanide perekondliku siseturismi lemmikpaik nauroz'i (uue aasta) pidustuste aegu.

Tegelikult on märtsis tähistatav nauroz hoopis zoroastristide pärand – Zarathustra nimelt arvatakse pärinevat Mazari külje all paiknevast Balkhist.

Balkhi lähedal keset põldu seisavad hiiglaslike puude salus ühe maailma vanima islamiga seotud ehitise varemed: No Gumbad (Üheksa Samba) mošee õhulised pitsilised sambad pärinevad 9. sajandist. On kummaline, et see kaunis pühapaik on mahajäetud, samal ajal kui Hazrat Ali külastab iga päev tuhandeid inimesi.

Kui mais viib tööreis mind Mazari, kasutan juhust igal päikeseloojangul imekaunise

kompleksi jalutada. Istun seal väljakule, päikesest kuumavatele plaatidele maha ja naudin rõõmsameelset õhkkonda. Vahel tullakse pärima, kuidas mulle seal meeldib, aga üldiselt ei segata. Isegi kerjused hoitakse eemal.

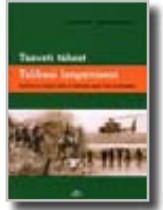
VESTLUSED USUMEESTEGA

Kui olin just 2006. aasta alguses Afganistani saabunud, andis Kabulis välismaalaste kogukonnas kõneainet aastaid tagasi ristiusku pöördunud afgaan, kes usuvahetuse tõttu surma mõistetakse. Õnneks afgaani uus kodumaa Itaalia sekkus ja mees pääses. Mulle jäi sellest loost kõhutunne, et Afganistanis on parem usuteemasid vältida.

Usumeestega ikka vahel kohtun, näiteks kutsutakse mind koos ühe abiorganisatsiooni juhiga mulladele külla. Jutuks on medreses õppivate tütarlaste toetamine ja laste õigused islamis.

Vestluse teeb eriliseks see, et mullad ei vasta lihtsale küsimusele kunagi otsesõnu, vaid läbi pühade tekstide. Nii saan ühele küsimusele laste õiguste osas loo Muhamedist, kes hoidis oma turjal last ka palvetades (st ehkki kummardamine on keeluline, kui laps turjal, ei soostunud Muhamed ometi teda mahapanema).

Loe

«Taaveti tähest Talibani langemiseni: konfliktid ja arengud Lähis- ja Kesk-Idas pärast Teist maailmasõda»

Martin Hallik, Olaf-Mihkel Klaassen (2004)

Ajalooline käsitlus, kuidas afgaanid poliitilise võitluse juurest kodusõjani jõudsid.

«Dembel 1985, Kabul»
Toomas Kivi (1996)

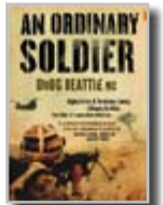

«Võitlus kahel rindel»
Alar Nigul (2008)

Nõukogude armees teeninud meeste kirjeldused Afganistanist.

«3rd Commando Brigade»
Ewen Southby Tailyour

«An Ordinary Soldier: Afghanistan: A Ferocious Enemy. A Bloody Conflict. One Man's Impossible Mission»
Doug Beattie

Raamatud, mis kirjeldavad brittide sõjapidamist tänapäevases Afganistanis. Lahinguid, millest osadest on osa võtnud ka nende väejuhatuse all Helmandi provintsis teenivad Eesti sõdurid.

«Afganistani päevik. Seiklused»
Mario Merirand (2008)

Eesti missioonisõjuri päevik aastast 2006.

Erileht ilmub koostöös:

VÄLISMINISTEERIUM

Kodanikuühiskonna
Sihtkapital

British Embassy
Tallinn